

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

У публікації проаналізовано поняття соціалізації як фактора гармонійного розвитку особистості у науково-педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

The publication analyzed the notion of socialization as a factor in the harmonious development of personality in scientific and educational legacy of V.O.Suhomlinskogo.

Поняття “соціалізація” (від лат. socialis – суспільний) дедалі активніше використовується як наукова категорія представниками широкого спектра наук – філософії, соціології, психології, політології, педагогіки та ін.

Соціалізація – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві [3: 442].

Основними інститутами соціалізації визнають систему освіти й виховання. Виховання є провідним і визначальним початком соціалізації. Ядро виховання складає процес передавання нагромаджених минулими поколіннями знань і культурних цінностей, тобто освіта.

Особистість – це конкретна, жива людина, яка, як член суспільства, перебуває в певних відношеннях з іншими людьми. Щоб стати особистістю, людина повинна досягти певного рівня психологічного розвитку і бути спроможною сприймати себе як єдине ціле, відмінне від інших людей.

Актуальність теми полягає в тому, що педагоги по-різному визначають ефективність соціалізації: одні вважають, що ніякі глибокі зміни в природжену основу особистості внести неможливо, згідно з іншими теоріями природні анатомо-фізіологічні задатки не мають значення, а все залежить від впливу навколишнього світу.

Багато педагогів вивчали дану проблему (Е.Еріксон, А.Бандура, Т.Парсонс, Н.Голованова), вони вважали, що в процесі життя індивіда відбувається взаємодія його з навколишнім середовищем, яке впливає на нього. Але зовнішні обставини впливають на дитину через внутрішні умови, через ті якості, що в неї сформулювалися раніше. При цьому в психіці, що розвивається, виникають суперечності між вимогами, які ставить життя і суспільство до особистості, і тим, чим воно вже володіє. Звідси прагнення людини до дальшого пізнання світу, до збагачення свого досвіду.

Сучасні технології навчання і виховання передбачають врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку кожної особистості. З огляду на це, важливого звучання набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – вченого, неперевершеного педагога, який опікувався долею дітей. Учений великого значення надавав всебічному розвитку дітей, зокрема становленню підлітка як особистості. Педагогіка В.О.Сухомлинського стала животворним джерелом розвитку теорії та практики гуманістичного виховання. Педагогічну спадщину В.О.Сухомлинського пронизує ідея цілісного формування, розвитку особистості та її соціалізації. Педагог одним із перших у 60-х роках ХХ століття виокремлює проблему соціалізації як фактора гармонійного розвитку особистості, що і є *об’єктом нашого дослідження*. До пріоритетних завдань цієї публікації відносимо визначення основних факторів впливу на соціалізацію дитини в науковому доробку В.О.Сухомлинського.

Праці психологів, таких, як Б.Г.Ананьєв і В.С.Мерлін, доводять, що розвиток особистості – це сукупність процесів якісної зміни психологічної цілісності людини, удосконалення його функціональної готовності, формування операційних систем і таких

психічних новоутворень, які забезпечують особистості можливість відносно успішно вирішувати свої життєві труднощі. У своєму дослідженні ми виходимо з того, що в процесі взаємодії особистих ресурсів і умов середовища як спеціально організованих для впливу на розвиток, так і іншого призначення, в структурі психіки дитини проходять якісні зміни.

Виховання [4: 23], як один із факторів психічного розвитку, виступає на трьох різних рівнях. Перш за все – це соціально-педагогічний рівень виховання, який є одним із елементів життєдіяльності суспільства, мета якого – забезпечити розвиток особистої соціальної структури і культури.

Наступний рівень – організаційно-педагогічний. На цьому рівні проходять цілеспрямовані взаємодії виховної системи суспільства з тими групами людей, в розвитку яких необхідно викликати соціально бажані зміни. В якості об'єкта виховання виступають всі вікові групи населення (школярі, молодь) або групи людей із специфічними характеристиками.

Про результати виховної діяльності на організаційно-педагогічному рівні можна говорити тільки оцінюючи розвиток великих груп вихованців (наприклад, клас, школа, громадське об'єднання школярів).

Вимір ефективності виховання на цьому рівні проводиться, як правило, соціологами і педагогами.

Виховання як фактор психічного розвитку виступає ще і на психолого-педагогічному рівні. В цьому випадку виховання можна визначити як цілеспрямовану взаємодію вихователя і вихованця. На організаційно-педагогічному рівня об'єктом дослідження завжди є конкретний вихованець. При цьому провідну роль відіграє спілкування вихователя з вихованцем. І тому весь процес виховання характеризується як взаємодія його учасників. У такому випадку суспільна спрямованість виховання зберігається тільки тоді, коли учитель на основі психологічної і педагогічної науки та глибокого знання своїх вихованців, конкретної ситуації, мети і завдань виховання може правильно спрямувати поведінку дітей на успішну діяльність та спілкування.

Слід зазначити, що В.О.Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці визначив шляхи реалізації цих підходів у навчально-виховному процесі Павлівської школи і прагнув до того, щоб кожен його вихованець свідомо знайшов себе, розкрив себе, обрав собі той життєвий шлях, на якому його праця досягає вищого щабля майстерності – творчості. Найголовніше у розв'язанні цього завдання – помітити в кожній дитині ту «золоту жилку», від якої починається розвиток індивідуальності, домогтися того, щоб дитина досягла видатних для свого віку успіхів у тій справі, що найбільше розкриває її задатки.

Вихованець у розумінні В.О.Сухомлинського – це активна, самодіяльна людина, яка живе повнокровним і цікавим життям. «Дитинство, – наголошував учений, – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а дійсне, яскраве, самобутнє, неповторне життя» [5: 22].

Проблема вихованця посідала чільне місце в педагогічній спадщині видатного вченого-практика. Розв'язуючи її, В.О.Сухомлинський виходив із необхідності враховувати, з одного боку, своєрідність психологічного розвитку кожної індивідуальності (характер, темперамент, розум, інтереси, бажання, емоції й ін.), а з іншого – ті соціально-суспільні стосунки, в яких відбувається розвиток дитини (родина, вулиця, село, друзі, праця, тобто її мікросередовище). Ідея всієї педагогічної системи В.О.Сухомлинського – розвиток самодіяльності, ініціативи і творчих початків у дитині, її якнайефективнішої соціалізації.

В.О.Сухомлинський ставить питання соціалізації як важливого чинника формування виховного впливу колективу. «Суспільна сутність людини проявляється в її відношеннях, зв'язках, стосунках з іншими людьми. Пізнаючи світ і себе як частину світу, вступаючи в різні стосунки з людьми, дитина входить до суспільства, стає його членом. Цей процес залучення особистості до суспільства і, відповідно, процес формування особистості вчені називають соціалізацією» [5: 51].

В.О.Сухомлинського більш за все турбувало питання як саме кожна дитина, що в певний період життя стає членом колективу, «входить до суспільства». Педагог підкреслював: «Досвід переконує, що правильна соціалізація ґрунтується на багатстві, ідейній повноцінності емоційного життя» [5: 54].

На початкових етапах соціалізації, в дошкільному дитинстві та молодшому шкільному віці, на думку В.А.Сухомлинського, в свідомості дитини ще важко утвердити стійкі погляди і тим паче ідейні переконання. В основі їх духовного життя лежать образні уявлення, переживання, почуття. Це своєрідні «відбитки» того образу життя, який домінує в поведінці дитини в сім'ї, у спілкуванні з однолітками. Звертаючись до батьків та вчителів, він підкреслював: «В сім'ї, в найтонших доторках батька та матері до дитячого серця і розуму пишеться наймудріша, найважча і в той же час найпростіша – бо вона доступна кожному батьку, кожній матері – сторінка книги, яку ми називаємо суспільним вихованням. Суспільство – це величезний дім, побудований з маленьких цеглинок-сімей» [6: 15].

В.О.Сухомлинський був прихильником ранньої соціалізації дитини, прилучення її до моральних і духовних цінностей суспільства: «Пізнання дитиною навколишнього світу й самого себе не мусить бути однобічним. Пізнаючи світ і самих себе, діти зобов'язані по крупинці пізнавати свою відповідальність за матеріальні й духовні цінності, створені старшими поколіннями», – писав педагог [8: 187-188]. У підлітковому віці зростає роль праці в житті учнів, розширюється їхня участь у продуктивній трудовій діяльності і поза нею. Підлітки здатні вже до відносно тривалої систематичної праці, усвідомлюють її суспільне значення, прагнуть до її результативності. Суспільно корисна праця, результативність якої оцінюють дорослі, стає для них особливо привабливою. Характерним для підлітків є потяг до того виду праці, що виконують дорослі.

Підлітків приваблює така праця, в якій вони можуть виявити певну ініціативу і творчість, свою працьовитість, вступити в суспільні зв'язки з іншими людьми, домагатися кращих результатів, змагатися з іншими. Потреба у праці, любов до неї успішно формуються тоді, коли праця пов'язана з навчанням і водночас має суспільно корисний характер, усвідомлюваний учнями, коли школярі психологічно готові до неї, коли вони оволодівають трудовими вміннями й навичками, виявляють ініціативність і творчість, коли праця має колективний характер. Сутність гармонійного розвитку особистості В.О.Сухомлинський вбачав у нерозривному зв'язку трудового виховання з іншими (моральним, естетичним, інтелектуальним, фізичним).

Отже, В.О.Сухомлинський визначає кілька основних факторів впливу на соціалізацію дитини. До них він відносить:

- врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- ранню соціалізацію;
- вплив колективу;
- сім'ю;
- суспільство;
- оточуюче середовище.

Існують судження, що педагогіка Сухомлинського дещо випередила свій час. Її відрізняв певний романтизм і завищені очікування. Однак вона стала закономірною і серйозною протидією офіційній педагогіці, яка довгий час не помічала ні Сухомлинського, ні інших учителів-новаторів. Тому соціально-педагогічні ідеї В.О.Сухомлинського, його погляди на громадянське виховання, гармонію стосунків особистості та соціального середовища, роль сім'ї у вихованні дитини та інше потребують подальшого дослідження в контексті сучасного розвитку психолого-педагогічної науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голованова Н.Ф. Социализация и воспитание ребенка. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – С.-Пб.: Речь, 2004.
2. История социальной педагогики: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Под ред. М.А.Галагузовой. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 544 с.

3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003.
4. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. – М., 1993. – 96 с.
5. Сухомлинский В.А. Мудрая власть коллектива. – М., 1975.
6. Сухомлинский В.А. Мы продолжаем себя в детях / Сост. О.С.Курин. – К., 1975.
7. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 5 т. – К., 1975.
8. Сухомлинський В. О. Виховання особистості в радянській школі. – К., 1965.
9. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра: Тв. в 5т. – К.: Рад. школа, 1976.
10. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину: Тв. в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976.
11. Янкович О.І. Проблеми соціально-педагогічної роботи з сім'єю у творчості В.Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ. Серія: Педагогіка. – 2002. – №5. – С.89-92.

УДК 37.013.42

І.О. Ніколаєску

ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВЕ САМОРОЗКРИТТЯ ОСОБИСТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ

Діяльність соціального педагога передбачає емоційно-почуттєве саморозкриття, яке здійснюється відповідно до соціальних очікувань і слугує дієвим засобом створення позитивного чи негативного професійного іміджу як складного психолого-соціального феномена.

Activity of the social teacher provides emotionally-sensual self-disclosing which is made according to social expectations and serves as effective means of creation of positive or negative professional image as difficult social-psychological phenomenon.

На сьогодні спостерігається підвищена зацікавленість до проблеми створення та розвитку іміджу. Про це свідчить не лише потужне зростання кількості наукових та науково-популярних публікацій з даного питання, де поняття “імідж” розглядається в понятійному апараті різних наук, а й поява кафедр і факультетів іміджології, проведення майстер-класів та семінарів-практикумів з іміджмейкерства.

Створення певного іміджу того чи іншого об'єкта – не сьогоднішній винахід. Аналіз праць філософів, психологів, політологів, науковців дозволив дійти висновку про те, що дефініція “імідж” має давню історію існування, розвитку та є багатозначним поняттям. Ще римський політичний діяч і письменник Марк Тулій Цицерон зазначав, що для того, щоб нам було легше виглядати такими, якими ми є насправді, хоча важливіше, щоб ми були такими, якими хочемо бути.

У дослівному перекладі слово “імідж” (від англ. або франц. image) означає “образ”: “Імідж – образ, відображення, зображення створене за допомогою зовнішніх та внутрішніх чинників... [8: 34]”. Поняття “імідж” застосовують, коли говорять про людину (персональний імідж), організацію (корпоративний імідж), професію (імідж викладача), соціальні ролі (імідж політичного діяча).

Особливого значення питання іміджу набуває в освіті, яка передбачає виявлення індивідуальності вчителя, збалансованість його фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку; становлення компетентної особистості, “запитаної” соціумом. Проблема іміджу педагога розглядається у сучасній науці в рамках нового напрямку – педагогічна іміджологія (А.Калюжний, О.Петрова, В.Шепель та ін.).

У контексті проблеми дослідження науковий інтерес викликають студії, присвячені проблемам формування іміджу вчителя (І.Баженова, О.Бекетова, І.Єланська, М.Єлфімова, Л.Жарікова, Т.Зеленська, Л.Золотовська, О.Крисанова, А.Панасюк, О.Петрова, О.Руська,